

UČITELJSKI
T O V A R Š .

~~~~~  
List za šolo in dom.

---

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,  
za pol leta 1 gold. 30 kr.

---

**Tečaj VI.**

**V Ljubljani 1. maja 1866.**

**List 9.**

---

Svojim pesmicam.

~~~~~

Domovje predrago je moje veselje,
Bogastvo edino — nezmerni zaklad;
Središče je vsega, ki strinja vse želje,
Zatorej zapojem na slavo mu rad.

Ljubezen do njega — nebeška cvetica,
Globoko vsajena mi v sercu tičí;
Ve, pesmice mile! ste njena rosica,
Naj solnce svobodno vas vedno krepí!

Krepkeje, serčneje se vedno glasite,
Nosite glasove čez hribe, goré,
Čemeče vse brate iz spanja budite,
Na delo peljite, jim grejte sercé!

J. C.

Iz zapisnika učiteljskega zbora v Ipavi

6. malega serp. 1865.

Pretresovalo in odgovarjalo se je na sledeča vprašanja
(zastavljena po razpisu preč. knezošk. konzistorija 24. dec. 1864
št. 1824/391):

1. Na ktere različenosti, ki so v slovniškem oziru med
nemščino in slovenščino, naj učitelj pri razlaganji proste-
ga golega stavka učence opominja, da bo poduk bolj mika-
ven in koristen; koliko in kako naj po ravno tem oddelku skerbi
posebno za slovniško vednost maternega jezika?

Terdili so nekteri: na to vprašanje naj odgovarjajo le učitelji glavnih šol, in med temi le učitelji 4. razreda, ker tukaj imenovana knjiga (1. Abschnitt des prakt. slov. - deutsch. Sprachbuches) se rabi še le v zadnjem razredu glavne šole. Drugi so rekli: tudi učitelj malih šol ne more in ne sme tako neveden biti, da bi ne odgovarjal tega vprašanja, timveč ker ima večkrat priliko in ga sim ter tje tudi dolžnost veže, da podučuje otroke v nemščini. V ta namen mora pa razumeti in vediti, kako podučevati.

Po tem razgovoru je sledila splošna in potem posebna razsnova prvega vprašanja.

Pri splošni razsnovi si je zbor pred oči stavil pred vsem drugim dve reči, in sicer: a) namen slovensko - nemških gramatik in pa b) razumnost učencev raznih razredov, kajti ravno slovnični namen in razumnost učencev učitelju določujeta, koliko smé pri obdelovanji prostega golega stavka tu ali tam segati v pojasnjenje zastavljenih različnosti. Namen slovensko-nemških gramatik pa je, kakor vže napis in osnova bukev kažeta: mladino v nemškem jeziku izobraževati in sicer na podlagi maternega jezika, kateri naj se tudi ob enem slovniško obdeluje, da ga bode doversivši vsakdanjo šolo popolnoma pravilno znala, nemškega pa za silo govoriti umela, ali pa hrepeneča po veči izobraženosti, da bode mogla v višje šole prestopati. Toliko tedaj zahteva se gledé na oba jezika od nižjih šol; ali, ker je ta naloga, kakor skušnja uči, grozno težka — kajti še odrasčeni človek, ki se je s skladom nekterih jezikov vže seznanil in njihove različnosti ložeje presoja in spoznáva, se ptujega jezika v dveh, treh letih ročno govoriti težko navadi, — je razvidno, da gré le toliko segati v slovnične različnosti, da se otroci ne motijo, in da se ne škoduje splošnemu namenu.

Pa tudi na duševno zmožnost je treba paziti. Učencem 2., kakor učencem 4. razreda enako razlagati, bi bilo zeló napačno; torej bolj umevne različnosti spadajo v 2., težje pa v 4. razred. To je mnenje učiteljskega zbora sploh na prvo vprašanje.

Pri posebni razsnovi se je pa pred vsem opomnilo, da se pri razlaganji posamnih govornih razpolov (Redetheile) ne smé precej kazati na različnost, ker bi to otroke grozno motilo, ampak še le potem, ko se jim je slovenska in nemška beseda vsestransko pojasnila, in ko so si pojasnjeno po slovenskih in

nemških vajah popolnoma prisvojili, naj se priličuje nemška beseda s slovensko in slovenska z nemško, ter naj se iščejo različnosti. V prvi versti praktične slovensko - nemške gramatike stojita osebni zaimek in glagol. Ko so učenci razumeli, kaj sta osebni zaimek in glagol, ko so vse vaje slovensko - nemške in nemško-slovenske zveršili in si jih v spomin vtisnili, potem naj učitelj nemški prosti goli stavek primerja slovenskemu, ter kaže:

1. da v slovenskem, kakor se vidi iz vaj, osebne zaimke navadno opuščamo, ker se oseba in število iz časovnikovih končnic pozná, in jih le takrat rabimo, kedar jih povdarjamo, kar se zgodi v protistavkih; v nemškem pa se ne morejo izpuščati, ker končnice same ne kažejo zadosti osebe in števila;

2. da je v slovenskem tudi dvojina, ktere v nemškem ni, vendar to različnost kazati učencem 2. razreda, je prezgodaj, in naj se to preskoči in prihrani za 3. ali še celó za 4. razred; *)

3. da se v slovenskem le lastna imena, v nemškem pa vsako imé piše z veliko začetno čerko;

4. da se pred nemška imena navadno stavi določni ali nedoločni člen, ktere pa ni v slovenskem; od več bi pa bilo, vže v 2. razredu govoriti, kako priprosti ljudje, ki se jezika po slovnici niso učili, določivni in nedoločivni člen napačno nadomestujejo s kazavnim zaimkom ta, ta, to in s števnikom en, ena, eno, naj se torej to pojasni v 3. in 4. razredu, vendar pa naj učitelj take pregreške popravlja; ravno tako bi bilo neprilичno razlagati tukaj, kako Slovenec včasí zaznamnja določivni in nedoločivni člen, ker učenci še niso zmožni razumeti tega, in ker to tudi ne spada v oddelek prostega golega stavka, torej naj se v 2. razredu še ne govori o tem, in le v 4. razredu v posebnih urah - maternemu jeziku odločenih - naj se to pojasnuje; **)

5. da se slovenska imena z nemškimi ne vjemajo vedno v spolu;

6. da se množina slovenskih imen naznanja s samimi končnicami;

*) Vendar, kedar se pa nemški stavki poslovenjujejo, je pa treba učencem pred vsem drugim tudi to povedati.

Vredn.

**) Res da učenec 2. ali 3. razreda še ne more bistveno razločevati, tedaj tudi ne pravilno rabiti določivnega in nedoločivnega člena, — vendar naj se učenci že zgodaj tega vadijo, in naj se jim to po stavkih pojasnuje. Glej „Uč. Tov.“ 1863. I. list 8 in 17!

Vredn.

7. da v slovenskem nektera imena nimajo edinega števila, ki ga imajo v nemškem, da pa tudi v nemškem nektera nimajo edinega števila, ki ga imajo v slovenskem;

8. da se v slovenskem jeziku povedavni prilogi vbirajo z imenom v spolu in številu, med tim ko so v nemškem nespremenljivi;

9. da v nemškem povedavna imena v edinem številu prijemljejo člen „ein, eine, ein“, da ga pa v slovenskem ni;

10. da Nemci pogosto rabijo zložena imena, kakoršnih pa Slovenci nimajo; Slovenci jih predstavljajo tako, da določivno besedo spremené v prilog, ali pa, da jo s kakim predlogom z glavno zvežejo;

11. da imajo tudi Slovenci zložene časovnike, toda prednice z naglasom se ne prijemljejo časovnika, ampak stojé za se in vselej pred glagolom;

12. da v slovenskem nimamo polpreteklega časa, da mesto njega rabimo pretekli čas;

13. da imajo v nemškem 3 pomagavne časovnike, v slovenskem pa le enega. — To so tedaj nektere najvažniše različnosti, na ktere naj učitelj otroke o pravem času opominja, in poduk bo bolj mikaven in koristen.

Potem se je pretresoval drugi del prvega vprašanja: „koliko in kako naj se po ravno tem oddelku posebno skerbí za slovníško vednost maternega jezika“?

Iz ravno prej naštetih različnosti se vidi, da je učitelju mogoče po kakovosti svoje šole, da jih ali več ali manj omenja, jih bolj ali manj na tanko razlaga; — ako mu je pa mogoče, dasiravno ni lahka reč, da vspéšno pojasnuje različnosti, tolikanj ložeje bo obravnaval in razlagal to, v čemur sta si jezika enaka. Po tem takem vže pamet uči, kar tudi skušnja poterjuje, da otroci 2. razreda, ako se le naj težje različnosti izpusté, v slovníškem oziru v obeh jezikih lahko enako napredujejo, in se še v maternem jeziku timbolj lahko urijo, ker otroci materni jezik, če tudi pokvarjenega sabo prinesó, ako ga le učitelj precej v začetku in potem vedno po navodu Vernalekenovem popravlja, čisti in pili. Učitelj more torej gledé na slovensko slovnico ravno toliko in še več storiti, kakor kar se tirja gledé na nemški jezik, brez nevarnosti, da bi temu kaj škodovalo; toda — kaj je potrebno in kako naj dela učitelj, da bode to dosegel? Pervič, potrebno je, da

učitelj materni jezik zna pravilno govoriti, da ga pa ravno tako slovnisko v šoli govori, da ga otroci lahko posnemajo; drugič — pa tudi ni zadosti, da učitelj le pravilno govori materni jezik, ampak ga mora slovnisko obdelovati po načertu, ki ga ima slovensko-nemška gramatika. *) Ko se je otrokom slovenski del razložil, in ko so si ga v slovenskih vajah popolnoma prisvojili, naj prestopi potem na enaki del v nemškem jeziku — opominovaje jih na razne različnosti. **) Učitelj mora naravno pot hoditi, z znanimi rečmi neznane pojasnovati; in — ravno to pot hoditi veleva in kaže mu praktična slovensko-nemška gramatika, ktera se pa tudi po vsi pravici „praktična“ ***)

*) Ta gramatika se le toliko meni za slovenski jezik, kolikor je neogibno potrebno, da se ž njim uči tuji jezik — nemški. — Za sprego in sklanjanje slovenskih glagolov in imen nima nikakoršnih pravil. — „To naj učitelj sam otrokom dopové; za materni jezik ni treba slovnice“. Prav dobro, ko bi učitelj pred sabo imel kakih 10 — 20 paznih učencev; kaj pa, če jih ima od 50 — 100? Jezik otrok s sabo prinese, ali njegov jezik se mora piliti in gladiti. „Za to so pa slovenska berila“. Da, treba pa je tudi slovniskih vodil za pravilno govorjenje in pisanje. — Nekdaj so po šolah vse zveličanje za jezikovo vednost pričakovali od slovnice in od oblikoslovja; slovnico so učili, jezika pa ne — kakor se nam kaže v stavkih. — Pozneje so slovnico pahnili iz ljudskih šol, in Vernaleken je spisal navod, kako naj se otroci uče jezika brez slovnice; imeli smo tudi pri nas 1. 2. in 3. „Sprach- und Lesebuch“, kakor povsod na Nemškem; slovnice je bilo čisto malo pridjane. — Pred vsem drugim je treba pomniti, da so se Nemci zopet bolj prijeli oblikoslovja; Vernaleken sam je spisal „Formenlehre der deutschen Sprache“. — Poprijeli so se zopet srednje poti, ktera je menda tudi prava, ker spozná, da je slovnica potrebna tudi za materni jezik, pa vsega zveličanja ne pričakuje od oblikoslovja, marveč besedna plemena v stavkih počituje in hodi sintetično pot.

**) Jezika primerjati le tisti more, kdor oba zna. Vidi se iz tega, da je tudi slovniska vednost v maternem jeziku potrebna.

***) Ta gramatika se imenuje praktična, ker ima obilno praktičnih vaj; učenik ima na zbiru mnogo dobro odbranih stavkov, ni nikoli v zadregi, kako bo otrokom to ali uno reč pojasnil, ni mu treba drugej iskati in nabirati priličnih zgledov in nalog; to učitelju zeló zeló pomore! Skerbeti mora, da ves ta bogati zaklad najde, ali na ravnost rečeno: da umé oba jezika, da zasleduje pot, po kateri postopa. Po teh bukvah tudi more učitelj nekaj maternega jezika učiti; nihče mu ne brani; to je pri njem, kako knjigo porabljuje; more pa tudi slovensko čisto prezirati, kakor mu je eno ali drugo pri sercu.

Te bukve napadajo 1. Nemci, ali da njih pravo imé povem: nemškutarji; ti bi raji imeli čisto nemško slovnico; slovenski jezik jim je gerd berač, kateri se je v to knjigo prikradel, proč ž njim! — 2. Slovenci, kateri terdijo, da mora človek poprej svoj materni jezik slovnisko znati pisati in govoriti, preden se uči tujega; dva jezika ob enem učiti je protinaravno; nasledek je ta, da učenec ne zna ne enega, ne drugega.

Kar pa se nas tiče, pozdravili smo veselito „gramatiko“, ker še nikdar nismo imeli take knjige, in nam ni bilo treba otrokom vsega poslovenjati; slovenski jezik je tukaj zadobil vendar nekoliko pravic; veselili smo se tega, kar smo dosegli. Ta knjiga nam je bila prvi velik korak na boljše. Vsak pa lahko razvidi, da s to knjigo še nismo prišli do namena. Ravnopravnost jezikov se v principu sicer priznava, v šolah pa se še ne spolnuje, sicer bi imeli že vse drugačne šolske knjige. Odpraviti gramatiko, pa namesti nje nič boljšega vpeljati, bi bil nazadek, ne napredek.

Vredn.

imenuje; todá, ker je sedanja naloga nekoliko drugačna od nekdanje, ko se je le v nemškem jeziku podučevalo, ne sme učitelj rok križem deržati, ampak seznaniti mora se ž njo, kakor tudi z osnovo bukev, sicer bo še vedno staro hvalil, novo pa grajal, gramatiko imenoval nepraktično, ker je le on sam nepraktičen, ker je ne umé rabiti.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XVII.

K. Malo tesna se mi je godila pri sklanji moških imen; dal sem jim dva reda in vsakemu redu posebej po dva razreda, in zdí se mi, da izvirno in stanovito.

D. Pa si se koj v prvi besedi §. 13 zlagal, ker praviš: „izključljivo“ in po tem rabiš „ali“ (prim. mož, panj). — Sicer je tudi kej môdro tvoje pravilo p.: po prvem redu se ravnajo enozložnice, ki se izhajajo na *j*, *lj*, *nj*, *č*, *š*, *šč*, *š* — in po drugem redu se ravnajo enozložnice, ki se ne izhajajo na *j*, *lj*, *nj*, *č*, *š*, *šč*, *š*! (Cf. Met. pg. 170.)

K. Marsiktero dobro zerno imam vendar v teh razstavih, ki ga pred menoj še nihče ni razkazal.

D. Razkažeš jih tudi ti malo! Tako p. ne vém, zakaj pišeš ubóšček — ubóščka (pa sáj ne iz ubogski — jak ali — jek!) Metelko (str. 188) in Janežič (str. 35) učita, naj se piše „šč“ in polglasni „e“ v končnici po vseh sklonih: ubožček — ubožčeka. — Str. 9 praviš, da mladénič, ribič, továriš, málin, birič, kámen, mésec, v končnici *i* in *e* ne smejo izpahovati; zakaj neki ne?

K. Za to, ker ne smejo, in ker moji novoslovenski knjižniki že vsi tako pisarijo, in ker se te oblike opirajo na staro slovenščino, ktera nam je prava in gotova vodilja.

D. Res nam je staroslovenščina v mnogih rečeh vodilja, a ne v vseh. Koliko družih besedi ohrani glasnik v obrazilu, pa jih nisi naštel! Ali kje izgovarjajo mladeniči, ribiči, tovariši, malini, biriči, kameni, meseci? Jaz vsaj tega na tanko še nikjer nisem čul, razun brič — briča. Da po Koroškem še dan danes po staroslovenski nosljaje govorijo

mesenc, pravi Janežič; zakaj pa potem ne pišete *mesenc* — *mesenca* itd.? Ostroverhar pomagaj in pojasni nama to nejasno reč!

O. Sej nama je Krušič že povedal, da razlaga skorej vse prav iz tal staroslovenskih; in res se bere stsl. *mladeništ'* (ribišt'?), *tovarišt'*, *mlin'* in *malin'*, *birišt'*, *kamen'* rod. *kamene*, *méseč'* rod. *méseca*.

D. Ali je pa to pravilo novoslovenščini? Ali nismo veliko veliko oblik in končnic pogubili in popolnoma spremenili? Ali ne govorimo sedaj skorej sploh le *mladeneč* — *nča*, *ribeč* — *bča*, *tovarš-a*, *malin* — *malna* ali *mlin-a*, *brič-a*, *kamen-mna*, *mesec-sca*? In ali niso slovniške pravila jemati ravno iz jezika?

O. Tudi stsl. se bere *mladen'stvo*, *mladen'c'* in celo brez polglasnika *mladenci*; česki se glasi *mladeneč-nce*, in *mladenček*; nsl. *mladenka* (*puella*).

D. To nam poterjuje i govor slovenski, in Metelko piše str. 56. *mladeneč-nča* in *ribeč-bča* z gibljivim polglasnikom, ki ga jaz raji naméstvam z *e* kakor pa z *i*.

XVIII.

O. Namésti ribišt' je stsl. *rybar'*; o imenu tovaruš-oš -iš-ih itd. sta že letos se poménkvala Učenec in Tovarš, in dasi Čehi rabijo *tovaryš-stvo*, je v novoslovenskih spisih preteklega stoletja že pogostoma brati *tovarš* — *tovarštvo*.

D. Tedaj bi nam bilo pisariti tudi *tovarišica*, *tovarišija*, *tovarišiti* se itd. — *Malin* pa izgovarjamo morebiti le mi Slovenci; kar vém, rabijo drugi *mlin-a*, *mlinar*. Po uni izreki se pač ne more pisati *malina* — *malinar*, češ, da *maline* bere ali prodaja (*Himbeere*, *rubus idaeus*). Tudi *Cigale* ima le obliki *mlinar* in *malnar* (cf. *mola* — *molina*, *stnem. mulin*).

K. Vsaj *birič-a* mi ne bota *overgla*, ker se mi je *Draže* moj že prej nekoliko podal?

D. *Brič* je prav mnogoter, ker se bere sedaj *brič*, sedaj *berič*, in sedaj celo *birič*.

O. *Mnogotero* se tudi razlaga: a) *brič* (*Scherge*) iz *briti* (*Metelko*), in tedaj se mora pisati *brič-a*, kakor *briti* — *brijem*, ne pa *biriti* — *birijem* (vid. stsl. *brič'* *novacula* t. j. *britva*); b) *berič* - *beriča* (*Janežič*), in tedaj bi se dala iz-

peljevati beseda iz brati — berem — biram (capere; pug-nare — oppugnare; cf. stsl. bir' census, bir'čij vectigalium exactor) in pisati bi se smela tudi brič-a; in c) fortasse a birro veste rubra (cf. ital. birro, sbirro apparitor, stsl. birišt' praeco, custos; nsl. birič lictor — nota, pronunciari brč, briča; česk. biřic, olim biruc. Mikl.)

D. Kakor brič — briča, tako piše Metelko in Potočnik tudi kamen — kamna, kamnar ne pa kamenar, mesec — mesca, od mesca do mesca (Cigale) ne pa od meseca do meseca, in celo Miklosič ima obé te obliki str. 178: kamna, mesca.

O. Miklosič razun tega pové, da se na jutrovi strani slovenskega govora čuje kamena, meseca, na večerni pa in v pisanji se rabi kamna, mesca, in sicer po vsi pravici. (Mesec je iz mēs-ec' radix mé scr. mâ metiri: prima significatio mensis est, secunda luna). Drugač bi morali pisati tudi zajec — zajeca in sto družih po staroslovenski pisavi.

D. Morebiti se Krušič moj pisanja „mesca“ ogiba, da ne bi kdo mislil, da je iz „mesce, mesca“ p. kurjega ali pa račjega?

K. Ti pa se ogibaš pisatve „mesec — meseca“, da ne bi kdo si mislil, da si mesečen, ker zdí se mi, da te časi luna terka ali vsaj lunica!

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

10.

Velblod, osel, severni jelen.

Te tri živali so zanimive zavoljo treh čudnih lastnosti: zavoljo prepičle slabe hrane, zavoljo prekorigne službe in zavoljo dobrega mleka, ki ga dajejo.

Velbloda ima Arabljan za barko v puščavi; pa je res ves vstvarjen za peščene afrikanske in azijske puščave, in je v teh krajih toliko potreben, kakor Laponcem severni jelen. Jé kaj malega in prav slabega, pa še to troho lahko dolgo popolnoma pogreša; skoro po 40 dni ne jé ničesa, in tudi v naj huji vročini lahko terpi žejo po 8 in celó 20 dni.

V naj slabših puščavah pri Kalmukih in Kirgizih se redí

s pregrenko salato. Pri Mongolcih se preživlja dolgo zimo pod milim nebom s pritlikovino in brezovjem, katero si koplje iz pod snega, in vendar daje pri tako slabi reji dobro, tečno mleko. — Druga izverstnost pri tej živali je njeni gerb na herbtu. Pri boljši reji naraša ta gerb prav visok, in je prav terden. Indijanski velblod ali dvogerbni ima dva gerba. Ta žival tedaj ni lepa, pa je toliko koristnejša.

Osel ni samo prav priden in poterpljiv strežnik, temuč je tudi zadovoljen s prepričlo in slabo kermo. Oslička daje dobro, zeló rejno mleko, katero je ob enem dobro zdravilo pri sušici, za tega voljo je osel še več vreden.

Podobne narave in važnosti je severni jelen, ki živi po vsem severu v naj merzlejših krajih divji in pitoven v obilnih čedah sploh brez hleva in strehe, in več narodov skoro sam preživlja in z vsem preskerbuje. Daje jim obleko in hrano, jim je vozeč, jezdec, noseč, dirja s sanmi po celec, si skerbi sam za slabo kermo, ktera tam raste, in si po zimi maha izpod snega za glad napraska; pa vkljub preslabemu živežu, se rad odebeli, da ima jeseni, kedar ga naj raji koljejo, po herbtišču in stegnih po 3 do 6 palcev debelo mast in prav tečno meso, okusnejše od navadnega jelenovega. Ona pa daje preizverstno mleko, zeló tečno, gosto in tako zdatno, da ga človek ne more več žlic pojediti. Trohico pretreseno dá koj sirovo maslo, belo ko sneg, in dober sir. Mleko, vkuhano z nekako kislico, je poletu Laponcem, ki ne živé kraj morja, edina jed, kakor je dobrotni jelen sploh njih edino bogastvo.

Spomladi in poletu nadlegujejo to čudovitno stvar neštévilni merčesi tako hudo, da jo je sama rana in medlevica, in po navadi bi je moralo pri slabi kermi v hudi zimi biti berž konec, ali Bog tu drugače obrača, kakor si človek drugod sanja. —

Razlaganje naj bolj navadnih latinskih kratic v cerkveni pratiki.

Učiteljem in cerkvenikom spisal Iv. Ctl.

Pp. (papa) papež;

(Konec.)

Parasceve = veliki petek;

Pass. Dom. (passio Domini) = terpljenje Gospodovo;

Pascha = velikanoč; paschalis = velikanočno;

Patroc. (patrocinium) = praznik svetnika (svetnice), farne cerkve;

Pont. (Pontifex) = vikši duhoven, škof, veliki škof;
 post = po, za;
Pent. (pentecoste) = binkošti;
 post communio = molitev po mašnem obhajilu;
 praesentatio M. (Mariae) = Marijino darovanje;
 praecedent. praecedentis = poprejšnjega praznika;
Praef. (praefatio) = molitev pred sanktusom;
 prim. (prima) = prvi del dneva, ura za molitev;
Ppr. (proprium) = posebno, lastno;
Psalm = psalm, duhovne pesmi, odpevanje;
Psalterium = prvi del brevirja, v katerem je naj več kraljevih psalmov;
Pulsantur organae et campanae = orgle in zvonovi naj pojejo;
Purif. M. (purificatio Mariae) = svečnica, očiščevanje Marije Device.

Quadrag. (quadragesima) = postni čas, 40 danski post; praefatio
 quadragesimalis = postni predgovor;
Quat. temp. (quatuor tempora) = kvaterni čas;
 quotidie = vsaki dan.

R. (responsorium) = odgovor, kratki odpev;
Resurrectio = vstajenje;
 reg. (regina) = kraljica;
 rex = kralj, regis = kraljev;
 rogat. (rogationum feria) = dan v križevem tednu;
Rorate = zornica, adventna maša;
Rosarii festum = roženkranski praznik;
 r. (ruber) rudeča (barva).

Sabb. (sabbatum) = v saboto;
 sabbato sancto = veliko saboto;
 S. ali Ss. (sancti ali sanctorum) = od svetnika ali svetnikov;
 Sem., semid. (semiduplex) = praznik nižje verste;
 seqn. (sequens) = sledeče, naslednje;
Vesperae de sequenti = večernice od svetnika naslednjega praznika;
Sequentia = pesem v praznik sv. reš. Telesa, ali o veliki noči, o
 binkoštih po listu;
 simpl. (simplex) = navadno praznovanje;
 sine = brez;
Soc. (socius, socii) = tovarš;
Sol. (solemnis) = praznično, slovesno;
 solus, sola = sam, sama;
Spiritus sanctus = sveti Duh;

supra = zgoraj;

Suffrag. (suffragia) = molitev, v kateri se svetniki na pomoč kličejo.

Tantum = samo;

Te Deum = tebe, Bog (hvalimo)!

Tempus = čas; tempus paschale = velikonočni čas;

Tract. (Tractus) = imé neke kratke molitve po berilu;

Transfiguratio = spremenjenje;

Trinit. (trinitatis) n. pr. festum = praznik presv. Trojice;

praef. de s. Trinitate = predgovor presv. Trojice.

Ultim. (ultimus, ultimum) = zadnji, zadnje;

una = ena sama, n. pr. oratio = molitev;

ut = kakor, vespere ut in primis vesperis = kakor prve večernice;

ut in dominica praecedenti = kakor poprejšnjo nedeljo.

W. (virgo) = Devica;

V. (versus) vers = verstica v pesmi;

vac. (vacat) = manjka t. j. naj se izpusti;

vel = ali;

Velum = ogrinjalo, s katerim je mašnik pri blagoslovu ogernjen;

Velantur cruces velis violaceis = britke martre (razpela) naj se z višnjevim ogrinjali zakrijejo;

Vesp. (vesper) večernica in I. vesperis (in primis vesperis) = o prvih večernicah, pred praznikom zvečer;

Vespere de sequenti = večernice, ki se molijo ali pojó na dan svetnika, katerega praznik se bo še le prihodnji dan obhajal;

Vid. (vidua) = vdova;

vig. (vigilia) predpraznovanje;

Virg. (virgo, virginis) = devica, device;

Vir. (viridis) = zelena (barva);

viol. (violaceus) = višnjeva (barva);

visitatio B. V. M. = Mariino obiskanje.

Novice.

Iz Koroškega. V Wolfsberg-u na Koroškem so učitelji tega okraja osnovali med seboj družbo, ki se imenuje družba za daljno izobraževanje učiteljev (Lehrer-Fortbildungsverein). Imé že kaže, kaj namerjava ta družba. Osnoval je to družbo marljivi učitelj 4. razreda glavnih šol v Wolfsbergu, g. France Goenitzer, kateri je tudi prednik temu društvu. G. Zill je prednikov namestnik in g. Kaufitsch tajnik. Vsaki mesec se bodo shajali in imeli govore o šolstvu in drugih znanstvenih rečeh.

Iz lavantinske doline. Kakošne čudne zapopadke imajo nekteri ljudje od šole, nam kaže naslednja prigodba: Po lavantinski dolini sprejemajo v šolo otroke tudi po veliki noči. Zapisala je 5. aprila ženska v nekem kraju svojega otroka v šolo, in 7., tedaj dva dni potem, je učenika prašat prišla, kako to, da otrok še brati ne zna, ter pravi učeniku: „Vi znate pač slabo poučevati“. — Ni tedaj dovolj, da gonimo otroke v šolo, treba je tudi starše poučevati, da vejo, kaj in čemu je šola.

Z Gorenškega. „Tovarš!“ Rad bi ti dopisal kaj prijetnih in veselih novic; ali kamor se ozrem, ne vidim skoraj drugega kot križe, nadloge, težave in zopernosti. Vreme pretečene zime je bilo tudi pri nas za šolo kaj vgodno. Ali glej! priklatila se je v naš kraj druga nadloga, ki je zimski čas bolj ali manj neredno šolsko obiskovanje uzrokovala. Bolezen, vnetica v gerlu, je napadala večino šolske mladine; tej pridružili so se kaj radi tudi osepci, in tako so mogli nekteri otroci pri naj boljši volji po cele tri tedne doma ostajati. Lepi pomladanski dnevi zvodijo tudi marsikakega učenca ali na polje delat, ali pa z drobnico na pašo. Po naših planinah se ne cedi več samo mleko in maslo, kakor nekdam v boljših časih. Oče „Triglav“, je zmiraj bolj „čmeren“ in „pust“. Zmiraj bolj odteguje svoje nekdanje dobrote, in na mesto njih nam ponuja čedalje več pelinovice. Kakor navadno povsod, tudi pri nas „suhozep“ zmiraj bolj rogovili. Tudi učitelji to nadlogo bolj ali manj občutimo. Dostikrat zasluženi „reparji“ prav po polževo domu dohajajo. Zastran pomanjkanja dela in denarja se tudi letos več ljudi od nas in iz okolice napravlja v daljno Ameriko. Rado bi jih šlo še več, ko bi mogli prodati svoje sedanje kočee s posestvom vred in se preskerbeti s potrebno popotnico za daljno potovanje.

Večkrat se tudi na Gorenškem primeri, kar je bilo sicer do naj poznejših časov nenavadno, da temu in unemu kmetu zaropota pogubivni boben na ušesa. Bog daj že skoraj boljših časov! Zdravstvu, ljubi „Tovarš!“ Upam, da ti kmali naznanim kaj bolj veselih in zanimivih novic iz našega kraja! *) Z Bogom! *Podtriglavski.*

Iz Ljubljane. Razpis preč. tukajšnjega konzistorija do okrajnih šolskih ogledništev (21. marca s št. 360/70) zastavlja učiteljem vprašanja, iz med kterih mora vsak učitelj naj manj dve ali po slovenski ali po nemški izdelati in okrajnemu ogledništvu oddati. Zanimkerneži naj se potem v sporočilu imenujejo, da se bo vedilo, komu ni nič mar za svojo omiko (ker se njih imena pogrešajo celó v imeniku naročnikov „Oesterr. Schulb.“ in „Uč. Tovarša“).

Vprašanja so te la:

1. Naj se ob kratkem pa vendar popolnoma razloži, kaj ima učitelj opraviti pri obdelovanji razširjenega stavka (v II. delu „Praktične slovensko-nemške gramatike“), da se učenci v slovenskem in nemškem jeziku izobražujejo, in kako naj se oba jezika, eden z drugim primerjata.

*) Prosimo!

2. Ker se je po ukazu slavne deželne vlade 13. febr. t. l. s št. 1654 določilo, da nehajo dosedanja vodila pri poduku v pisanji, naj se prevdari, ali bi ne bilo še naj bolj vspešno, ako bi se pri tem poduku ravnalo po pravih knezošk. okrožnici 21. sept. 1864. l. s št. 1160/205.

3. Namesti česa so sedanje spisnice (Fleisshefte)? kaj naj se v nje piše, in kako naj se ravná, da se koristno in brez velikega truda spisujejo?

4. Kako naj učitelj katehetu pomaga, da otroci keršanski nauk razumejo po umu in sercu, in da ga tudi ohranijo v spominu.

Drugi enaki razpis 22. marca t. l. s št. 357/67 pa po ukazu slavnega ministerstva priporoča naslednje knjige:

1. drugi natis šolskega atlasa (Naturhistorischer Schulatlas von Dr. Karl Arendt, Leipzig, Brockhaus, 1866) za učence in učitelje srednjih in glavnih šol. Veljá vezan 1 tol. 26 n. gr.

2. „Elementar-Atlas“ (sostavljen iz Stielerjevih in Sijdovih zemljevidov). Dobiva se pri Justusu in Perthesu v Gotu in na Dunaji, ima 14 zemljevidov po 1 gold., ki pa se tudi prodajajo posebej za posamene kronovine.

3. „Pervo in drugo berilo za slovenske šole“ (po 24 in 27 kr.) je prišlo na svitlo v novem natisu, kteremu so tudi pridjani napevi za pesmi, ki so v teh berilih. Učitelji naj jih kupujejo, in naj učé po teh napevih mladino peti. Te berila se bodo tudi dajale ubožnim učencem zastoj (Gratisbuch).

4. Tudi Herrman Stein, lastnik domače šole v Pragi št. 600, I., je izdal neki atlas (SchulAtlas der österr. Monarchie), ki ima 9 listov na belem in na črnem papirju, ki se ravno tako priporoča kakor ta pod št. 1. Na belem papirji veljá 1 gold., na črnem pa 2 gl.

— Slavno c. k. namestništvo (Statthaltere) v Terstu je pri tiskarji Milicu v Ljubljani naročilo in kupilo 200 iztisov „Malega sadjorejca“, kterega bode, berž ko ne, razdelilo učencem malih šol na kmetih. Slava!

— Zopet sta prišla iz Prage dva zvezka Gerbičeve „Lire Sijonske“, 4. list za mesec april in 1 list za mesec januar. Kdor je še nima, naj si jo naročí, mu ne bo žal.

— Prišel je na svitlo nov zvezek še ne natisnjenih Riharjevih napevov za Marijine pesmi, prav primerne za sedanje šmarnice. Dobiva se pri sestri r. g. Riharja in tudi pri Kremzarji.

— „Danica“ pravi: „Laibaharica je preč. knezošk. konzistorija šolsko okrožnico (ktero je „Tov“, prinesel 1. aprila t. l.) neki dobila iz nemške Gracarice (Gr. Z.)“. Ni čudno tedaj, da je naš šolski list še tako malo znan in razširjen, ker ga še domá ne poznajo, ali se nočejo ž njim meniti.

Prememba v učiteljskem stanu.

G. Anton Richter, učitelj v Koprivniku (na Kočevskem), je umrl; njegova služba je razpisana od 21. aprila do 1. junija t. l.

Maša. *)

(Moški četverospjev.)

TEN. I. II.

Religioso

Pristop.

Postavil **A. Hribar.**

p *mf* *cresc.*

O - če več - ni v vi - so - ko - sti! K te - bi zdaj se

BAS I. II.

f *p*

bli - ža - mo, Svo - je gre - he in sla - bo - sti

mf *cresc.* *f* *dolce*

Serč - no ob - ža - lu - je - mo. Greš - ni

f *f*

kov se nas u - smi - li, Spre - o - ber - ni

*) Tenor I. in II. se igra ali poje osem stopinj — oktav — nižje; Bas II. pa, kjer so decime ali še več, oktav višje, ako se igra; pri petji ostane, kakor je pisano. (Opomniti je treba, da je ta „maša“ za petje postavljena; torej se ne more lahko vse tako igrati.)

molto cresc.

nam ser - cé, Da bi zve-sto te lju - bi - li,

pp *ff*

Ža-lo - va-li za dol - gé, Da bi zve-sto

pp

te lju - bi - li, Ža - lo - va-li za dol - gé,

rit. *f*

za dol - gé —

Slava.

Slava bod' Bogu v višavi
 In na zemlji mir ljudem!
 Naj se zliva po širjavi
 Milost božja vsem stvarém!
 Tebi, Jagnje, Sin Očeta,
 Ki odjemlješ greh svetá,
 Poje vsaka duša vneta
 Slavo večno iz srcá.

Evangeli.

Tvoja milost je prižgala
 Prave vere svitlo luč,
 Pot v nebesa pokazala,
 Dala nam od njih je ključ.
 Daj nam, Bog, tako živeti,
 Kakor nauk tvoj uči,
 V sveti veri 'tud' umreti,
 Večno se zveličati!

Vera.

Bog nebeški! vsi spoznamo,
 Da si vstvaril vse reči,
 Da Očeta te imamo,
 Ki dobrot nam toljk deli,
 Da si dal nam Rešenika —
 Sina clo v zveličanje,
 In poslal nam Tolažnika,
 Ki nam sveto moč daje.

Darovanje.

Vzemi, Oče, dari v slavo,
 Ki jih teb' darujemo!
 Milost in za grehe spravo
 Ž njimi tebe prosimo.
 Tvoja zarja naj obseva
 Djanja našega stezé,
 In za dobro naj ogreva
 Oslabljeno nam sercé!

Svet.

Sveti, sveti, večno sveti
 Bodi vsemogočni Bog!
 Tvoji slavi večno vneti
 Naj živí veseljni krog!
 Vsaka stvar naj poje vdana
 Tebi čast iz vse moči,
 Večna slava in »hosana«
 Naj povsod se ti glasi!

Po povzdigovanji.

Bodi hvaljeno, češčeno
 Rešnje Jezusov' teló!
 Iz Marije nam rojeno
 In nemilo križano!
 Bodi vekomaj češčena
 Draga sveta rešnja kri,
 Vir si večnega življenja —
 Vsa ljubezen v tebi tli!

Jagnje božje.

Jagnje božje, Jezus mili,
 Ti ljubezni večne vir,
 Ti se grešnih nas usmili,
 Daj nam svoj preljubi mir!
 Milostljivo nas ohrani,
 Tvojo pot da hodimo —
 In da enkrat srečno zbrani
 K tebi v mir se snidemo.

Povživanje.

Moj Gospod! ti kruh si pravi,
 Ki življenja moč ima,
 Ti nam bolne duše zdravi,
 Vodi v kraj zveličanja!
 Pridi, Jezus, v serca naše,
 Sebi jih prevstvari vse,
 Sad obilne tvoje paše —
 Pravo moč naj jim daje!

Po sv. obhajilu.

Čast in hvalo zdaj pojemo
 Tebi usmiljeni Gospod!
 Oh, od tebe toljk prejmemo
 Novih vsaki dan dobrot!
 Daj, da usmiljenje bi tvoje
 Serca naše vnelo,
 Da premagamo vse boje,
 Pot v nebesa hodimo!

Križ.

Blagoslovi, Oče mili
 Našega življenja dní!
 Božji Sin, ti se usmili
 Nas, da s tabo vsak živí!
 Blagoslovi Duh nas sveti,
 Tvoja moč v nas naj gré,
 Daj nam srečno kdaj dospeti
 K tebi v raj, v zveličanje! *)

A. P.

*) Dragi slovenski skladatelj! prosimo, potrudite se, in zložite tej mašni pesmi za vsak odstavek posebej lahek in primeren napev, in pošljite ga „Tovarušu“. Zelo vam bo hvaležen!
 Vredn.